

TUIJA PARVIKKO

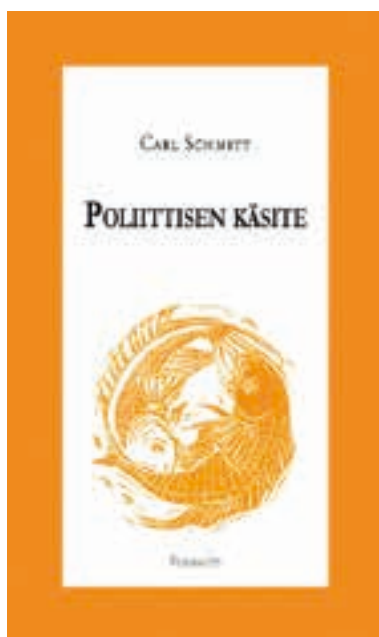
Sotaisaa politiikkaa

Carl Schmitt, *Poliittisen käsite* (Der Begriff des Politischen, 1932). Suom. Arto Kuusterä & Jussi Palmusaari. Tutkijaliitto, Helsinki 2015. 155 s.

Emme voi tietää, kuinka moni politiikan teorian klassikkojen joukkoon nostettu ajattelija olisi tukenut kansallissosialismia, jos olisi sattunut elämään 1930-luvun Saksassa. Luultavasti hämmentävän moni. Carl Schmittistä (1888–1985) tiedämme varmuudella, että hän siirtyi tukemaan natsuja vasta heidän noustuaan valtaan. Vaikka hänet syrjäytettiin valtataistelun tuloksena korkeasta asemasta oikeustieteessä vuonna 1936, häntä pidetään yhtenä natsien hovijuristeista. Kun tähän lisätään kansallissosialistien käynnistämän poliittisten vastustajien tuhoamisohjelman tukeminen ja ankara antisemitistisyys, loputtoman spekulointia ja kiistelyn ainekset ovat koossa. Voiko ajattelijaa, joka vähintäänkin hännysteli natsuja opportunistisista tai muista syistä, ottaa politiikan teoreetikkona vakavasti?

Kysymyksen pohtimisen voi aloittaa lukemalla teoksen *Poliittisen käsite*, joka ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1927. Myös ensimmäinen laajennettu versio ehti kauppoihin vuonna 1932 eli ennen kuin natsit ennättivät Wilhelmstrasselle.

Schmittin varhaisena pääteoksena pidetään usein *Poliittista teologiaa* (Politische Theologie, 1922), joka ilmestyi suomeksi vuonna 1997. Siinä hän esittää tunnetun ajatuksensa, jonka mukaan suvereeni on se, joka päättää poikkeustilasta. Suvereenin tärkein ominaisuus on ehdoton viimekätinen valta tehdä valtakuntaa koskevia poliittisia päätöksiä. Koska tämä valta ei perustu mihinkään muuhun kuin siihen itseensä, Schmittin ajattelua on kut-



suttu desisionistiseksi. Sillä tarkoitetaan ajattelutapaa, jonka mukaan poliittinen valta perustuu hiukan tautologisesti valtaan päättää, mitä tehdään.

Kansa ja suvereeni

Poliittisen teologian toinen pääteesi kuuluu, että kaikki modernin poliittisen ajattelun käsitteet ovat maallistuneita teologisia käsitteitä. Jumalan muututtua viimeistään 1800-luvulla olennosta käsitteeksi poliittinen valta ei enää ole voinut nojata Jumalan valtuutukseen, vaan se on pitänyt yrittää oikeuttaa maallisemmin keinoin. Kuten monilla muillakin ajattelijoilla valistuksesta lähtien, Schmittillä Jumalan paikan ottaa lähtökohtaisesti suvereeni ”kansa”. Ja kuten monilla muillakin ajattelijoilla, kansa ei suinkaan pidä päätös-

ja toimeenpanovaltaa itsellään vaan luovuttaa sen pois itse valitsemalleen suvereenille.

Vaikka kansa on olemassa ennen poliittista valtaa, mikä tahansa satunnainen ihmisryhmä ei voi muodostaa kansaa Schmittin tarkoittamassa mielessä. Hakematta tulee mieleen, että viime kädessä puhutaan samasta Saksan kansasta, jonka historiallisesta ja poliittisesta kohtalosta olivat huolissaan myös Goethe, Wagner, Jaspers, Heidegger, Weber ja monet muut jo ennen Schmittiä. Toisin kuin Weber, joka karismaattisen johtajan kaipuustaan huolimatta ihaili poliittisesti ennen kaikkea englantilaista liberaalia parlamentarismia, Schmittin huoli kansakunnan tulevaisuudesta kääntyi kiivaaksi liberalismiin ja parlamentarismiin kriittiseksi. Hän näki Saksan kansan tulevaisuuden populistisessa johtajavaltaisessa demokratiassa, jossa kansa antaisi valtuutuksensa suoraan johtajalleen vailla turhia parlamentaarisia välityksiä ja edustuksia.

Ystävä ja vihollinen

Mutta mikä voi olla poliittista sen jälkeen, kun kansa on valtuuttanut johtajansa päättämään kaikesta? Jäljelle jää ystävän ja vihollisen välinen jaottelu: ”Nimenomaisesti poliittinen erottelu, johon poliittinen toiminta ja poliittiset tarkoitukset voidaan palauttaa, on *ystävän* ja *vihollisen* erottelu.” (31)

Kansat siis ryhmittäytyvät ystävän ja vihollisen vastakohtaan perusteella taisteleviksi kokonaisuuk- siksi. Schmitt korostaa, että ystävän ja vihollisen välisessä poliittisessä erottelussa ei ole kysymys mistä

”Liberaali ajattelu ohittaa ja sivuuttaa järjestelmällisesti valtion ja politiikan ja tuottaa kokonaisen demilitarisoitujen ja depolitisoitujen käsitteiden järjestelmän.”

tahansa perheriidasta tai sukujen välisestä vihanpidosta (jotka ovat vihollisuuksien arkaaisia muotoja) vaan valtiolliseksi poliittiseksi kokonaisuudeksi järjestyneiden kansojen julkisista vihollisuuksista.

Valtioiksi järjestyneet kansat eivät välttämättä ole jatkuvassa sodassa keskenään, vaan poliittisuuden määräävä kriteeri on taistelun mahdollisuus. Schmitt kuitenkin korostaa, että samoin kuin vihollisen käsite, myös taistelu on ymmärrettävä olemismukaisessa (*seinsmässig*) alkuperäisyydessään. Toisin kuin vaikkapa Weberin *Kampf*, Schmittin taistelu ei ole ”puhtaan henkistä” väittelymittelyä tai symbolista ”kamppailua”, vaan se on aina yhteydessä fyysisen tappamisen reaaliseen mahdollisuuteen.

Vaikka valtiot eivät aina välttämättä ole sodassa keskenään, Schmitt esittää – ensimmäisen maailmansodan taustaa vasten mutta nykypäivän jälkiviisaasta näkökulmasta tulkittuna kovin profeettallisesti –, että nykypäivänä sota esiintyy aina ”ihmiskunnan vihoviimeisenä sotana”. Schmittille moderni sota on siis väistämättä totaalista sotaa, jossa vihollisesta tehdään epäinhimillinen hirviö. Sen voittaminen ei riitä, vaan se täytyy täydellisesti tuhota.

Poliittisen olemassaolo on Schmittin mukaan kiinni sodan mahdollisuudesta siitä huolimatta, että valtion toiminta perustuu täydellisen rauhantilan aikaansaamiseen valtion sisällä. Valtio on nimittäin poliittinen ykseys siinä määrin kuin sille kuuluu *jus belli*, eli reaalinen mahdollisuus määrittää vihollisensa ja taistella tätä vastaan. *Jus bellin* sisältyy suunnaton toimi-

valta, mahdollisuus tappaa vihollispuolen ihmisiä ja vaatia omaan kansaan kuuluvilta valmiutta kuolla ja tappaa.

Talouden politisoituminen

Schmitt sitoo jopa liberalismien kritiikkinsä tähän määräysvaltaan. Hän nimittäin esittää, että poliittisuuden kannalta liberaalin talousjärjestyksen ongelma on, että se ei voi vaatia yksilöä uhraamaan henkeään järjestelmän puolesta. Liberaalissa järjestyksessä totinen loppuun asti menevä poliittinen taistelu ystävän ja vihollisen välillä katoaa ja korvautuu taloudellisella kilpailulla. Liberaali ajattelu ohittaa ja sivuuttaa järjestelmällisesti valtion ja politiikan ja tuottaa kokonaisen demilitarisoitujen ja depolitisoitujen käsitteiden järjestelmän. Liberaalit käsitteet liikkuvat etiikan ja talouden välissä ja pyrkivät näistä vastapoleista käsin hävittämään poliittisen ”alistavan vallan” sfäärinä. Poliittinen taistelu muuttuu kilpailuksi ja keskusteluksi, poliittinen tahto sosiaaliseksi ihanteeksi tai ohjelmaksi, tendenssiksi ja taloudelliseksi kalkyyliksi. Yhdistyneestä kansasta tulee kulttuurista kiinnostunut yleisö, yritys- ja työhenkilöstö ja kuluttajajoukko. Herruudesta ja vallasta tulee propagandaa, joukkohypnoosia ja kontrollia.

Kaiken tämän seurauksena poliittinen ei kuitenkaan katoa. Talous politisoituu: talouteen perustuva imperialismi pyrkii saamaan maapalolle tilan, jossa se voi esteittä käyttää taloudellista valtaa. Meneillään oleva ”ihmiskunnan viimeinen sota” osoitautuu taloudellisten valta-asemien

laajentamiseen pyrkiväksi sodaksi. Schmitt kuitenkin väittää, että tämä näennäisesti epä- ja jopa antipoliittinen järjestelmä palvelee joko valitsevaa ystävä–vihollinen-erottelua tai johtaa uusiin sellaisiin. Se ei voi paeta poliittisen logiikkaa.

Venäjän silmien alla

Lopulta käy ilmi, että liberaalin imperialismien vastainen sota ei ollutkaan ainut ”ihmiskunnan viimeisistä sodista”. 1930-luvun Saksan tärkein vihollinen ei ollut talousliberaali länsimaailma, joka nujersi ja nöyryytti Saksan kaikin tavoin ensimmäisen maailmansodan rauhansopimuksissa. Sisäpolitiikassa Saksaa uhkasi puoluepolitisoitumisen aiheuttama vastakkainasettelu, joka oli Schmittin mielestä omiaan johtamaan sisällissotaan. Se voitiin estää vain eliminoimalla ”sisäiset viholliset”, kuten kansallissosialistit tekivätkin. Ulkopoliitikassa taas jatkuvasti potentiaalinen sota oli realisoitumassa siksi, että inhimillisen kulttuurin keskus oli siirtynyt Venäjälle.

Kirjaan liitetyn esseen ”Neutralisointien ja depolitisointien aika-kausi” alussa Schmitt julistaa: ”Me elämme Keski-Euroopassa *venäläisten silmien alla*.” Venäläiset olivat toteuttaneet sosialismin ja slaavilaisuuden liiton, saattaneet voimaan teknisyuden vastauskonnon ja olivat synnyttämässä valtiota, joka oli valtiollisuudessaan intensiivisempi kuin yksikään Euroopan absoluuttisista monarkioista koskaan. Kulttuurisen keskusasemansa takia Venäjä uhkasi länttä ja etenkin Saksaa sen etuvartiona. Siksi Venäjä oli tuhottava.